

נועם אליעזר

מנין בני ישראל

וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחודש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר (במדבר א', א').

רש"י פירש מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה, כשיצאו ממצרים מנאן, וכשנפלו בעגל מנאן לידע מנין הנותרים, כשבא להשרות שכינתו עליהם בתוכם מנאן, באחד בניסן הוקם המשכן, ובאחד באייר מנאן.

ביאור ה"תרומת הדשן" לדברי רש"י

(א) הנה בטעם שלא מנאם מיד בראשון לניסן, שאז השרה שכינתו בתוכם. יעוי' בדברי ה"תרומת הדשן" בספרו על התורה "ביאורי מהרא"י", שביאר דלענין קביעות שכינתו בתוך ישראל הוצר למנין שלשים יום, וכדאמרינן בב"ב (ה'): דבפחות משלשים יום לא נקרא תושב העיר לענין מיסים. - וכיו"ב כתב המהר"ל מפראג בספרו "גור אחריה" (כאן).

קושיות ה"צידה לדר"

(ב) אולם בספר "צידה לדר" (כאן) הקשה עליו, דאטו לא היה גלוי לפני השי"ת כשבא להשרות שכינתו ביניהם שתהיה שכינתו קבועה ביניהם בקביעות, וכן לישראל לא היה ספק בזה.

ביאור המהרי"ט

(ג) ונראה לבאר דברי המהרא"י, בהקדם מש"כ המהרי"ט בספרו "צפנת פענח" (פרשת כי תשא, דרוש ראשון) בביאור הטעם דאסור למנות את ישראל, כי המנין מורה על פירוד בין ישראל, כי מנין שייך רק בדברים נפרדים מחולקים, אבל אחד אינו מנין, ואם סופרים את ישראל נראה כאילו הם כל אחד לחוד, ולתאווה יבקש

נפרד, ולכן נצטוונו שלא לספור את ישראל, להראות שכל ישראל הם גוף אחד. - ועל פי זה י"ל דה"נ לענין גדר הקביעות למנין בתי ישראל הוצרכנו לזמן של שלשים יום, לעשותם כאחד. דזהו שיעור זמן להיות קבוע.

(ד) ומצינו יסוד כעין זה בתשו' "אבני נזר", דאין גדר ביטול ברוב כשהכל צריך להיות כאחד.

בספרת האבני נזר דאין בספר תורה חסרה חלק כשר שיבטל הפסול

(ה) דהנה בתשו' "אבני נזר" (יו"ד סי' שנ"ד) דן בספר תורה שהיה בו אות אחת פסולה, ולא ידוע באיזה אות היה הפסול. ומייתי מתשו' "יד אליהו" (סי' פ"ח) שהספר תורה כשר מדין ביטול ברוב. - וכתב ה"אבני נזר", דכשם דלענין טומאת רביעית דם, דתנן (פ"ג דאהלות מ"ה) דין דם תבוסה שיצא רובו לאחר מיתה דאינו טמא, ופירש"י בנדה (ע"א). ד"ה הרוג כו' דאם יצא רובו לאחר מיתה לא הוי טומאתו מהתורה, משום דרביעית שלימה דמת בעינן, ולא אמרינן דבטל ברוב וכאלו כל הרביעית מן המת. וביאר ה"אבני נזר" דבהכרח דהטעם הוא, דמכיון דפחות מרביעית טהור, אין כאן טמא שיבטל את הטהור. - ועל פי זה כתב ה"אבני נזר" בנידון שאלתו, בזה"ל: "ה"נ בג"ד, כיון שספר תורה חסרה פסולה, אין כאן כשר שיבטל את הפסול. וביארתי כלל זה במקום אחר בכמה ראיות". עכ"ד. וע"ע בתשו' "אבני נזר" (או"ח סי' תפ"ז ס"ק י"ב וי"ג).

ביאור שיטת רש"י דלא שייך שיתבטל רוב רביעית להשלים כח הטומאה

(ו) ובאמת דמוכרח כדבריו, בביאור שיטת רש"י בנדה (ע"א). הנ"ל. - דלכאורה יש להעיר מדברי רש"י בזבחים (ע"ח). ד"ה הפיגול כו', שכתב דגם בנתערב קצת כזית ברוב כזית, דמשלימו לשיעור כזית דאיסור. ואם כן

אמאי לא ישלים המיעוט דם שיצא מחיים לשיעור רביעית. - ובהכרח צ"ל דשיטת רש"י דכזית הוי מדין שיעורין באיסורי אכילה, אבל גם פחות מכזית הוי ליה חפצא דאיסורא. ומהאי טעמא שפיר מתבטלת המיעוט להיות כרוב, ונעשה כזית דאיסור. אבל ברביעית דם לענין טומאה דתלוי בשיעור דנפש, ופחות מזה לא חשיב כלל טומאה. דמהאי טעמא אינו מצטרף משני מתים, כדתנן (פ"ג דאהלות מ"ה). ולכן לא נתבטל המקצת ברוב הרביעית, ומשום דפחות מרביעית אין בכך חפצא דטומאה. ושפיר מודה רש"י דלא שייך בזה ביטול ברוב, אלא בעינן שיעור רביעית שיצא לאחר מיתה.

בביאור החילוק בין מאכלות אסורות לטומאה

(ז) הן אמנם ד"ל דדברי רש"י קמירי דוקא באיסורי אכילה, דהדין כזית הוא שיעור במעשה אכילה, אבל החפצא דמאכלות אסורות הוי ליה בכל שהוא, ולכן שייך ביטול מה שאין כן לענין טומאה דהוי ליה שיעור בחפצא, דדוקא ברביעית יש כח טומאה, ולא שייך שיתבטל מיעוט רוב הרביעית להשלים כח הטומאה. וכמ"ש ב"קובץ שיעורים" (פסחים אות קפ"ב).

שיטת תוס' בזבחים ע"ה ע"א

(ח) והנה התוס' בזבחים (ע"ח). ד"ה הפיגול כו', כתבו דאם רוב כזית הוי איסור, לא מצטרף המיעוט שמתבטל בו להשלימו לכשיעור. - ויש להעיר, דהלא לקמיה, בזבחים (ע"ט): ד"ה תנן התם כו', כתבו התוס' דמים שנפלו למי חטאת בטלים ברוב ונעשים כמו מי חטאת. וחזינן דס"ל להתוס' שעל ידי הביטול ברוב נעשים כמו מי חטאת. וכמ"ש להוכיח מדבריהם בחזו"א (טהרות סי' א' סק"ז). ואם כן קשה אמאי אין משלימו לכזית. [אמנם בחזו"א (פרה סי' ט' ס"ק ט"ז) פירש בתוס' באופן אחר]. - וצ"ל דשיטת התוס' דבאמת כשיבטל

דברי החת"ם

יג) וביאר החת"ס, בזה"ל: "ולא דמי לחתיכת איסור שנתערבה ברוב היתר שכולם מותרים, אף על פי שבדאי אוכל האיסור. - התם על ידי תערובות וביטול, והאיסור חזר להיות היתר למ"ד הכי. ומזה נדבר לקמן אי"ה. אבל הכא מטעם שאני אומר אתאינן עלה, ולא שייך הנ"ל. - ואם נאמר שבאמת לא יקרא בו אלא ד' חומשין ויניחו חומש אחד ויתלו בו הפסול, כבר השריש רשב"א בתורת הבית הארוך (בית ד' שער ב') דכל היכי שצריכים לאסור אחד, כולם אסורים, דמאי חזית. ועיין בטור וב"י (יר"ד סי' קי"א). עכ"ד החת"ס.

בגדר קביעות אותיות התורה

יד) והנה ביאר החת"ס (שם בד"ה איברא כו', ובד"ה ואם כן כו'), דכשם ששינוי בגיטין (נ"ד): נטיעה של ערלה ושל כלאי הכרם שנתערבו בנטיעות אחרות, ופרש"י בד"ה הרי זה כו', דכל זמן שהיא במקומה במחובר חשיבה ולא בטלה. וכתב החת"ס דה"נ לענין קביעותן של אותיות וחומשים מחשיבין ולא יתבטלו, ובפרט אותיות התורה.

דברי החת"ם

דיעווי"ש בתשו' חת"ס שכתב: "איברא ברש"י בגיטין (נ"ד ע"ב) נטיעה של ערלה ושל כלאי הכרם שנתערבו בנטיעות אחרות פירש"י [ד"ה הרי זה] דכל זמן שהיא במקומה במחובר חשיבה ולא בטלה וכו', יע"ש. - ואי אפשר לפרש כפשוטו דמחובר לא בטיל, דמצינו בסוטה (מ"ג ע"ב) ילדה שסבכה בזקנה בטלה. ולענין כלאים ככרם מצינו נמי המעביר עציץ נקוב אם הוסיף מאתים. וכן ריש ב"ב נתיאש ולא גדרה וכו', בעינן הוסיף מאתים, דאי לאו הכי בטיל, אף על גב דהוא מחובר. אלא על כרחך כוונת רש"י התם מתבטל הפשטת הליחות. אבל הכא שכל נטיעה קבוע ומחוברת במקומה, נהי דלא מטעם קבוע דאורייתא אתאינן עלה, דהא לא ניכר האיסור במקומו, מכל מקום החיבור עשאוהו חשוב ולא בטיל. ויעוין דברי עטרת זהב שבש"ך יו"ד ריש סי' רצ"ט. עכ"ד.

ואתיא כטעמייהו, דאפליגו בפסחים (מ"ג:): האם היתר מצטרף לאיסור, צריך שיהא מעורב, או גם בעיניה מצטרף. - דשיטת רש"י דבכל גווני מצטרף, והיינו משום דסבירא ליה דכזית הוי ליה שיעור במעשה האכילה. - ושיטת תוס' דצריך שיהיה בתערובת, והיינו משום דסבירא ליה דכזית הוי ליה שיעור בחפצא. וכמ"ש ב"קובץ שיעורים" שם לבאר. - ומהאי טעמא נחלקו האם שייך ביטול ברוב בפחות מכזית.

דעת החת"ם דהמתקן אות בספר תורה חק תוכות ולא נודע היכן התיקון דלא יקראו בספר תורה

יא) והנה בתשו' "חתם סופר" (או"ח סי' קע"ח) כתב בנידון מי שתיקן אות בספר תורה ע"י חק תוכות, ואינו יודע היכן התיקון. - דאמנם לשיטת תשו' הרמב"ם (פאר הדור סי' ט') שהובא בב"י (או"ח סי' קמ"ג) קורין בספר תורה שחסר אות אחד אף על פי שאינו יוצא ידי חובת מצות כתיבת ספר תורה בו, מכל מקום גם הרמב"ם מודה שאם יש בבית הכנסת ספר תורה כשר, אין לקרא מספר תורה חסר אות אחת, משום הקריבהו נא לפחתך.

סברת החת"ם

יב) וכתב עוד החת"ס, דאפילו לשיטת הרשב"א דסבירא ליה שאין קורין באותו חומש, אבל קורין בשאר החומשים, מכל מקום בנידון שאלתו שאינו יודע באיזה חומש נמצא הפסול, היאך שייך לקרא בכל החומשים זה אחר זה, שהרי חומש אחד בודאי פסול. - והביא סוגיא דשבועות (י"ט.), בשני שבילין, והלך באחד מהם ולא נכנס למקדש, והלך בשני ונכנס למקדש חייב. ואף על גב דכשהלך בכל אחד מהם היו תולין להקל, מכל מקום עכשיו שכבר הלך בשניהם חייב ממה נפשך, והכי נמי לענין קריאת התורה אחר שהשלים לקרוא כל חמשה חומשי תורה לא יצא ידי חובתו. - ואפילו בספיקא דרבנן כהאי גוונא, לא אזלינן להקל, וכמו שכתב הר"ן במגילה (ג' ע"ב מדפי הרי"ף, בד"ה ולענין וכו') לענין קריאת מגילה בשני ימים מספק, וכמו שביאר ה"משנה למלך" (פ"א ממגילה ה"א).

כזית שחוטה בשני זיתים דנבילה, אם יאכל אחד מהם, יתחייב מלקות, דעל ידי הביטול ברוב נעשו כולהו איסור. אבל לענין השלמה לכשיעור, לא קמיירי. דהיינו לענין שאם על ידי ביטול ברוב צריך להשלים שיעור כזית, ובלאו הכי ליכא שיעור, בכהאי גוונא לא אמרינן ביטול ברוב להשלימו לכשיעור. וכמ"ש בספר "שערי יושר" (שער ג' פרק ט"ו) בביאור דברי התוס'. והיינו, דדוקא אם המבטל כבר הוי איסור יכול לבטל המיעוט ולעשותו כמוהו, אבל היכא דליכא שיעור, לא אמרינן שעל ידי הביטול יעשה שיעור דאיסור. וכמו שדקדקו התוס' בלשונם, שכתבו: "דלא מהני להשלימו לכשיעור". עכ"ל.

שיטת רש"י בזבחים ע"ה ע"א

ט) אכן שיטת רש"י בזבחים (ע"ח). ד"ה הפיגול כו', הנ"ל, שכתב גם בנתערב קצת כזית ברוב כזית, דמשלימו לשיעור כזית דאיסור. ומכל מקום ס"ל דהמיעוט שיצא מחיים לא משלים לשיעור רביעית, כמ"ש רש"י בנדה (ע"א). ד"ה הרוג כו', והיינו משום דס"ל לרש"י דכזית הוי ליה מדין שיעורין באיסורי אכילה, אבל גם פחות מכזית הוי ליה חפצא דאיסור, ושפיר מתבטל המיעוט להיות כרוב, ונעשה כזית דאיסור. ושאיני מרביעית דם דהוי שיעור דנפש, ופחות מזה לא חשיב כלל טומאה, ומהאי טעמא אין רביעית דם מצטרף משני מתים, כדתנן (פ"ג דאהלות מ"ה). ולכן לא מתבטל המקצת ברוב הרביעית, דפחות מרביעית לא הוי חפצא דטומאה. ומהאי טעמא נקט רש"י דבכהאי גוונא לא שייך ביטול ברוב, ובעינן שיעור רביעית שיצא לאחר מיתה.

ביאור פלוגתת רש"י ותוס'

לטעמייהו בפסחים מ"ג ע"ב

י) ויסוד פלוגתת רש"י ותוס' הנ"ל האם מצטרף מיעוט כזית להשלים שיעור כזית, היא בגדר שיעור כזית במאכלות אסורות, אם זהו שיעור בחפצא, או דהוי שיעור במעשה האכילה. - דשיטת רש"י דהוי ליה שיעור במעשה האכילה, ולפי זה בכל משהו ומשהו יש לו שם חפצא דמאכלות אסורות. ושיטת תוס' דהוי ליה שיעור בחפצא, ולפי זה לא שייך ביטול בפחות מכזית.

**דברי החת"ס דקביעות
האותיות לא בטלה**

והנה על פי זה כתב החת"ס הנ"ל, בזה"ל: "ואם כן הכא נמי בנידון דידן נימא דקביעותן של אותיות וחומשים חושבן, ולא יתבטלו. - ובפרט אותיות התורה חשיבי בוודאי, ולא בטילי. - ואפילו זה האות שאנו דנים עליו, פסול ולא חשיב. מכל מקום כיון שאחר הביטול יחזור להכשרו, ויהיה חשוב, אינו בטיל. - וכמו שכתב ט"ז (או"ח סי' תרע"ג סק"ו). וכתבתי שם בחידושי שגם תרומת הדשן לא יחלוק על זה, וס"ל דכל שהוא חשוב בין קודם ביטול בין לאחר ביטול, לעולם לא בטיל. ותרומת הדשן לא מיירי מזה כלל, ולא על זה הביא ראיה. - ומה שכתב תרומת הדשן בתר השתא אזלינן, אין רוצה לומר השתא קודם ביטול, אלא השתא בימי חנוכה, דאף על גב דכל השנה כולה אין אדם מונה נרות, רק השתא בימים אלו מונים נרות חנוכה, מכל מקום בתר זמן דהשתא אזלינן, כמו דאזלינן במקדש בתר כהני משמר שאינם מחזיקים טובה זה לזה, ועל ידי זה נעשה חתיכה שאינה ראויה להתכבד, הכי נמי בנרות חנוכה. אבל לעולם בעיקר הדין כולי עלמא מודו דכל שלאחר הביטול יהיה חשוב לא יתבטל. - ומכל שכן קודם הביטול באותיות התורה, ואם כן הכי נמי דכוותיה, ואזדא ליה התירא דלעיל". עכ"ד.

**סברת החת"ס דמדאורייתא
נתבטל הפסול ורק מדרבנן
אינו בטל ויש לצרף קולא**

טז) וסיים החת"ס, בזה"ל: "אלא מכל מקום הרווחנו דעל כל פנים מעיקר הדין תורה נתבטל וחזר הפסול להיות כשר, ורק מדרבנן דבר חשוב לא בטיל, אם כן בזה י"ל לצרף דעת הרמב"ם בתשובה ומעשה רב שקראו לפני הגאונים בספר תורה שפסול בו אות אלא אותו חומש ושאר חומשים כשרים, ובכל חומש שיקראו נימא שאני אומר. - מה תאמר אחר שקראו בכל חמש חומשים, ידעינן שבוודאי קראו בספר פסול. זה אינו, דלמא הלכה כרמב"ם דמותר לקרות בו. - מה תאמר, מכל מקום כיון דאיכא אחריני כשרים

הוי ליה הקריאה לכתחלה משום הקריבהו נא לפחתך. זה אינו, דבקריאה לכתחלה בכל פעם נסמוך אהרשב"א ונימא זה החומש כשר ממש כמו שארי הספרים. וכיון שמגוף הדין כבר נתבטל האות ונתכשר שוב נוכל לצרף ב' הדיעות הנ"ל. - וכדי שלא להביא ספר תורה לידי גניזה, ולע"ד לסמוך אהנ"ל ולברך עליו ולקרות בו בציבור". עכ"ד החת"ס.

הערות ה"בית שלמה" ע"ד החת"ס

טז) ובשו"ת "בית שלמה" (יו"ד ח"ב סי' קנ"ז) נתקשה בעיקר דברי החת"ס הנ"ל, שהרי גם בדיעבד לא סמכינן על דברי הרמב"ם. ובטעות גמור צריך להוציא אחרת, רק דמצרפינן שיטת הרמב"ם לספק ספיקא. - ובמה שכתב החת"ס הנ"ל לצדד דקביעותן של האותיות וחומשים מחשיבן ולא יתבטלו, העיר בתשו' "בית שלמה" הנ"ל, די"ל דאותיות גרידא לא הוי דבר חשוב לענין ביטול. ואין לדמות חיבור אותיות על הקלף לחיבור נטיעה לקרקע, ולכן אין קדושת האותיות מחשיבן שלא יתבטלו.

נידון שאלת החת"ס

יז) ונידון השאלה בתשו' החת"ס הנ"ל, הוא בדבר ספר תורה שהסופר מצא בו טעות, שנכתב כ"ף פשוטה במקום ה', והסופר גרר תחתית הרגל של הכף עד שנעשה ד', ואחר כך הוסיף רגל שמאלית ונעשה ה"א, וכשנודע לו שיש בזה חסרון של חק תוכות, חיפש בכל הספר תורה, שהרי כ"ף פשוטה למעלה היא כמו רי"ש, ואילו האות ה"א למעלה היא כמו דל"ת, ולא מצאו. ואדרבה מצאו כמה כ"ף פשוטים שתוארם נוטים לדל"ת, וכמה ההי"ם שדומים למעלה ממש כמו כ"ף פשוטה.

**בדברי תרומת הדשן דבשצריך להוסיף
על המחיקה אין זה חק תוכות**

ויעוי"ש בתשו' חת"ס, שכתב עפ"ד הב"י (באהע"ז סי' קכ"ה) בשם "תרומת הדשן" (סי' רכ"ה) דחק תוכות אינו פוסל אלא אם כן על ידי המחיקה לבדה נתהווה האות שלימה. אבל כשצריך אחר כך להוסיף על המחיקה, לא נקרא חק תוכות. - ולפי זה בנידון שאלתו לא יפסל הספר תורה.

**כמה שכל האות לא נכתבה
בקדושת ספר תורה ותפילין**

יח) אמנם העיר החת"ס דמכל מקום יש כאן חסרון שכל האות לא נכתבה בקדושת ספר תורה ותפילין, דהא היה צריך לכתוב דל"ת של אות ה"א, וכתב רי"ש של אות כ"ף, ואותו הרי"ש לא הועיל לה כוונת קדושת הכתיבה, וממילא הוי ליה כמתפיס בעלי מומין למזבח. [אולם בפרמ"ג (או"ח סי' ל"ב משב"ז ס"ק כ"ו) נקט דשפיר יכול לתקן האות בכהאי גוונא].

כשלא תיקן בנותף האות

ויעוי"ש בתשו' חת"ס, שכתב לדון על פי זה דבגוונא שמחק חלק מהרגל של הכ"ף, והוסיף הרגל השמאלי של הה"א, כיון שלא תיקן שום דבר בגולם גוף הה"א, חסר בכתיבה, והוי ליה פסול חק תוכות, ואף על פי שהוסיף הרגל השמאלי, כיון שאינו בגולם גוף האות, אפשר דלא מהני. - והניח בצ"ע.

דברי החת"ס

יט) והנה החת"ס כתב שם בתשובתו (בסי' קע"ח, ד"ה והנה כו') דנקטינן כרוב הפוסקים דספר תורה שחסר בו אות אחת אין קורין בו. - ואמנם דעת הרמב"ם בתשו' (בפאר הדור סי' ט') שקורין בספר תורה שחסר בו אות אחת, אף על פי שאינו יוצא ידי חובת מצוות כתיבת ספר תורה בו. - וכתב החת"ס, דמכל מקום גם הרמב"ם מודה שאם יש בבית הכנסת ספר תורה כשר, אין לקרא מספר תורה חסר אות אחת, משום הקריבהו נא לפחתך (מלאכי א', ח.), וארור נוכל ויש בעדרו זכר ומקריב משחת לה' (שם א', י"ד).

הערות ע"ד החת"ס

ואמנם דבשו"ת "בית שלמה" (יו"ד סי' קנ"ז) העיר שה"כסף משנה" (פ"י מספר תורה ה"א) כתב כן, דאפילו לשיטת הרמב"ם דמכשיר היינו דוקא כשלא אפשר לקרוא בספר תורה אחר, אבל היכא דאפשר לקרוא בספר תורה אחר, לא יקראו בו. - ויעוי' בשו"ת "דברי מלכיאל" (ח"ג סי' ע"ז) שהעיר שבכמה דוכתי בש"ס מצינו לגבי קרבנות שבעטלים ברוב, ולא אמרינן דאיכא בהו חסרון של הקריבהו נא לפחתך. וע"ש ב"דברי מלכיאל" (ח"ד סי' צ"א). - ועי' בתשו' "כתב סופר" (או"ח סי' פ"ח)

(או"ח סי' קע"ח) הנ"ל מדברי הלבוש (או"ח סי' תרל"ב) שהובא בט"ז (שם סק"ג), שכתב דסכך פסול מועט מתבטל ברוב סכך כשר, ואפילו שהפסול ניכר, דילפינן מסנהדרין דאפילו ניכר נמי מתבטל מהתורה. - והט"ז הנ"ל פליג, דלא שייך בזה ביטול. וצ"ב, דמאי שנא מסנהדרין.

חומש נמצא הפסול, היאך שייך לקרא בכל החומשים זה אחר זה, הרי חומש אחד בודאי פסול. וממילא כשהשלים לקרוא כל חמשה חומשי תורה לא יצא ידי חובתו. ואפילו בספיקא דרבנן כהאי גוונא.

ביאור החת"ס דאות הפסול יתבטל ברוב הואיל ואין נהנין ממנו

כא) ובנידון ביטול האות הפסולה בשאר אותיות הספר תורה, מייתי החת"ס בתשו'

שביאר בדעת הרמב"ם דאפילו באיסור דרבנן שייך הקריבהו נא לפחתין.

דברי החת"ס דאפילו להרשב"א לא יוצא יד"ח

כב) והנה בשו"ת חת"ס הנ"ל הוסיף דאפילו לשיטת הרשב"א דס"ל שאין קורין באותו חומש, אבל קורין בשאר החומשים, מכל מקום בנידון שאלתו שאינו יודע באיזה

בענין דהמורל קובע

בתשו' "חקרי לב" יו"ד ח"ב סי' ה'
ה) ויעולי בשו"ת "חקרי לב" (יו"ד ח"ב סי' ה') דמייתי מסוגיא דשטף נהר זיתיו, בב"מ (ק"א:), דקיי"ל דיחלוקו, וכמ"ש בשו"ע (חו"מ סי' קס"ח ס"א). וה"נ נימא יחלוקו. - וע"ש דדחה ראה זו. - ואח"כ בהשמטות חזר ה"חקרי לב" והעלה שבעל חתיכת האיסור זוכה בחתיכה שלו שנעשה היתר, אלא שאינו נוטל רק שיווי דמי הנבילה. - ולמסקנתו אין זה מדין עושה סחורה בפרתו של חבירו. וממילא אינו ענין לנידון שאלתו.

מסקנת ה"שדי חמד"

א) והנה בספר "שדי חמד" הנ"ל סיים, דאם כי מדינא י"ל דצדקו דברי ה"ויען אברהם" הנ"ל, מ"מ מסברא נראה שאין לומר שזוכה בעל השם, דמנהג העולם שכותבין שמות אחרים בהגרלות. וכל שלא גילה דעתו שנתכוין לזכות לבעל השם, אין לו כלום בזכיה.

בעל תרנגולת שהושיבה על ביצים ובא אחר והוסיף ביצים ויצאו אפרוחים

ב) ובתשו' הרב החיד"א בספר "טוב עין" (סי' ז') הביא נידון במי שהניח תרנגולת בכדי שתדגור על עשר ביצים, וכששכנו ראה שהתרנגולת דוגרת הוסיף עוד חמש ביצים לדגירה בלא ידיעתו של הבעלים. ובבוקר כשבעל התרנגולת

כתוב על שם של אחר, ועי' ב"כנסת הגדולה" (חו"מ סי' קפ"ד ס"ק י"ב). - ולפ"ז גם בנידון שאלתו, אין למי שנכתב ההגרלה על שמו שום זכות בהגרלה שלא כתב על שמו אלא משום מזל. - ולכלל היותר יתן לו בדרך מתנה כסרסור בעלמא, שעל ידו בא לו הריחוק.

חקירת תשו' "ויען אברהם"

ג) ויעוי"ש שמסתפק היאך הדין אם תפס זה שנרשם על שמו, דאולי יחלוקו. וכדינא דשו"ע חו"מ (סי' קס"ח ס"א) בשטף הנהר זיתיו ונשתלו בשדה חבירו, זה אומר ארצי גדלה, וזה אומר זיתי גדלו, דיחלוקו. - ודחה, דשאני התם שכל אחד יש לו זכות בדבר. משא"כ בנד"ד שזה שנכתב על שמו לא השקיע אפילו פרוטה אחת, ולכן אין לו אלא דורון בעלמא.

בתשו' "חקרי לב" יו"ד סי' צ"א

ד) והנה בספר "שדי חמד" הנ"ל ציין לתשו' "חקרי לב" (יו"ד סי' צ"א), שדן בחתיכת איסור של אחד שנתערבה בשתי חתיכות היתר של אחר, ומתוך כך הותרה גם חתיכת האיסור, האם בעל ההיתר זכה. ופסק שאם אינו אסור אלא באכילה ולא בהנאה, אין בעל ההיתר זוכה בכל התערובות, משום שאין אדם עושה סחורה בפרתו של חבירו. - ובנד"ד חשיב כעושה סחורה בפרתו של חבירו.

חמשת וששים, ושלוש מאות אלף (במדבר ג', נ').

פירש רש"י, כך סכום החשבון, חמשת שקלים לגדלת, למאתים אלף שקל, לשבעים בכורות שלש מאות וחמשת שקל, לשלשה בכורות חמשה עשר שקל. אמר כיצד אעשה בכור שאומר לו תן חמשת שקלים, יאמר לי אני מפדויי הלויים, מהעשה, הביא שנים ועשרים אלף פתקין, וכתב עליהם בן לוי, ומאתים ושבעים ושלושה פתקין, כתב עליהם חמשת שקלים, בללן ונתן בקלפי, אמר להם, באו וטלו פתקיכם לפי הגורל.

בדין מי שביקש לרשום גורל על שם אחר בר מזל

א) הנה בספר "שדי חמד" (כללים מערכת ג', פאת השדה סימן י"ד) הביא משו"ת "ויען אברהם" למהר"א פלאג' (חו"מ סי' ג') דנסתפק במי שקנה הגרלה, ונתן הכסף, אבל ביקש לרשום על שם של אחר שהוא בר מזל, ומספר זה זכה בגורל, למי שייך הזכיה, האם למי שנתן המעות, או למי שנרשם על שמו.

בשו"ע חו"מ סי' ס' סעיף ט'

ב) והנה ע"ש שהביא מהשו"ע חו"מ (סי' ס' סעיף ט') במי שהלוה לחבירו מעות, וכדי שלא להשביע את עצמו כתב את השטר על שמו של אחר, דחייב לשלם למלוה אע"פ שהשטר

אתי ממילא דבעל לא עשה כלום, ומאת ה' היתה זאת. משא"כ הכא דבעל הביצים הניח בידו, ואין לו רשות להניח, מי יאמר דיכזה באפרוחין, ומה שהניח הוא נוטל". עכ"ד.

ברין יורד לשדה חבירו שלא ברשות

טו אולם ה"ערך שי" השיג ע"ז, וכתב דדינו כיורד לשדה חבירו שלא ברשות ונטעה, דקיי"ל בשו"ע חו"מ (סי' שע"ה ס"א) דאם היתה שדה העשויה ליטע אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו לנוטעה ונוטל מבעל השדה, ואם אינה עשויה ליטע שמין לו וידו על התחתונה.

חקרי משפט

עמותה לחקר המשפט היהודי
(ע"ר) מס' 580442473
לעמותה אישור מס הכנסה
לפי סעיף 46
לפקודת מס הכנסה.

משרד:

רח' הרב קוטלר 21 ב"ב,
טל/פקס: 03-5785091

דוא"ל:

chekermishpat@gmail.com

Chikrei Mishpat Institute

Office:

21 Harav Kotler St.
Bney Brak

Tel / fax: 03-5785091

את זיתך, ולכן קח את דמי העצים בלבד. - וה"נ יטול רק דמי העצים בלבד.

מסקנת החיד"א

יב ומסקנת הרב החיד"א, דמכיון וקיי"ל בשו"ע (חו"מ סי' קס"ח ס"ב) דהמוכר את זיתיו לעצים, דהעץ עצמו נמכר לשימוש, אם פסק עמו לקוץ מיד, כל הפירות שיעשו הרי הן לבעל הקרקע. ואם התנה עמו לקוץ כל זמן שירצה, כל הפירות שיוציאו הרי הן לבעל העצים. - ולכן פסק הרב החיד"א שאם בעל התרנגולת ראה את נתינת הביצים לדגירה, האפרוחים שייכים לו, מלבד דמי הביצים. אבל אם הוא לא ראה, הכל שייך לבעל הביצים.

והיינו, דאם בעל התרנגולת ראה את הנחת הביצים לדגירה, הרי זה כמו שאמר לו לקוץ, שיקח את הביצים שלו, דנותן לו דמי ההוצאות שזהו הביצים, והכל שייך לבעל התרנגולת. אבל אם בעל התרנגולת לא ראה את נתינת הביצים לדגירה, דמי לדינא שלא אמר לו לקוץ את העצים, דהכל שייך לבעל הביצים, מלבד היכא דהרגילות ליתן עליה שכר של תרנגולת דוגרת. [ואע"פ שבעל האפרוחים נהנה מהתרנגולת, מ"מ הו"ל זה נהנה וזה לא חסר דפטור. והרי מה שהתרנגולת דגרה על הביצים הנוספות, אי"ז בגדר חסר, מכיון שאין התאמצות בישיבת התרנגולת על עוד ביצים].

דברי ה"ערך שי"

יג ובספר "ערך שי" (בחו"מ סי' קס"ח) הביא הנידון הנ"ל, בבעל התרנגולת שהושיב ביצים תחת תרנגולת שלו ובא אחר והושיב חמש ביצים שלא מדעת הבעלים, ויצאו הכל אפרוחים, והוא אמר תרנגולתי גדלה, האם דמי לשטף נהר זיתיו, דאם עקרון בגושיהן יחלוקו.

דברי ה"ליקוטי מטה יהודה"

יד וכתב בשם ספר "ליקוטי מטה יהודה" לחלק, בזה"ל: "ונראה דהתם משום דאפשר להתקיים האילן ע"י גושי לבד, אבל הכא אם אין תרנגולת אין כלום. זהו דומה לנעקר בלא גושי, דהכל לבעל השדה. - ועוד, דהתם הכל

בא ללול ראה שמעשר ביצים יצאו חמש עשרה אפרוחים. והגיע השכן ומבקש את חמשת אפרוחיו. - וטוען בעל התרנגולת שהאפרוחים הם שלו, מפני שאם לא היתה התרנגולת שלו, לא היו האפרוחים יוצאים, וממילא הוא בעל האפרוחים.

סברת החיד"א

יח והנה הרב החיד"א השיב בתחילה, דמכיון שבעל התרנגולת היה יכול להניח עוד חמש ביצים במקומם, לכן אין לבעל הביצים אלא דמי חמש ביצים בלבד.

תשובת מוהר"ש גארמיזאן

יט אמנם אח"כ הביא תשו' מוהר"ר שבתאי גארמיזאן, שכתב דמכיון ובעל התרנגולת לא הושיב ביצים נוספות, א"כ זה שייך לבעל הביצים.

השנת החיד"א

י אולם הרב החיד"א השיב ע"ד מוהר"ש גארמיזאן, דמכיון ובעל התרנגולת לא ראה את שכנו מניח את הביצים לדגירה, לכן שייך לבעל הביצים. - אבל אם בעל התרנגולת ראה את שכנו מניח תחתיה ביצים של שכנו, בכהאי גוונא נותן לו דמי הביצים, והאפרוחים שייכים לבעל התרנגולת.

בסוגיא דב"מ ק"א ע"א

יא וראייתו מסוגיא דב"מ (ק. דשנינו, המוכר זיתיו לעצים ועשו פחות מרביעית לסאה, הרי אלו של בעל הזיתים. עשו רביעית לסאה, זה אומר זיתי גדלו, וזה אומר ארצי גדלה, יחלוקו. שטף נהר זיתיו ונתנם לתוך שדה חבירו, זה אומר זיתי גדלו, וזה אומר ארצי גדלה, יחלוקו.

ובגמ' (ק"א.) אמרינן, כי אתא רבין אמר ריש לקיש לא שנו אלא שנעקרו [הזיתים] בגושיהן, ובתוך שלש [דאי לאו הזיתים היה בעל הקרקע אסור בזיתים החדשים מפני איסור ערלה]. אבל לאחר שלש הכל לבעל הקרקע, דאמר ליה אי אנא נטעי לאחר שלש מי לא הוה אכילנא ליה כוליה. - דהיינו דבעל הקרקע טוען אם אני הייתי נוטע זיתים בשדה שלי, הרי הייתי אוכל הכל, וממילא איני צריך